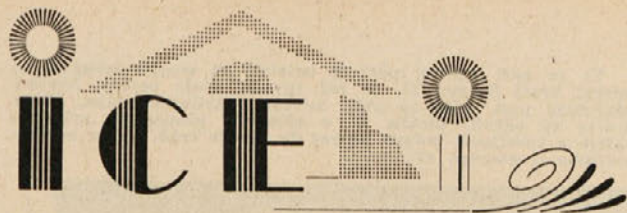

Naše stare hišne

Niko Kuret

JASLICE

Navada postavljanja jaslic je v našem narodu trdno ukoreninjena. V njej sta tekmovala kmet in meščan. Prve hišne jaslice dobimo (ne pred letom 1700) sploh po meščanskih domovih in šele razmah baroka je odprl jaslicam vrata tudi na kmete.

Lepe kmečke jaslice so danes na Slovenskem redkost, ki jo dobiš samo še v odmaknjenih predelih. Neodpustljiv greh so zagrešili tisti, ki so pustili, da so čudoviti primerki starinskih, doma izdelanih hišnih jaslic po kmetih razpadli in izginili, namesto da bi jih bili rešili za naše javne zbirke. Po kmetih so se zato razlezli ničvredni tovarniški izdelki tujega izvora.

Po nekaterih naših meščanskih družinah pa še hranijo dragocene starinske hišne jaslice, ki jih zvesto postavljajo za vsak božič. Žal, so vse te jaslice bolj malo znane. Priložnostno sem izvedel zdaj za ene, zdaj za druge. Prav gotovo jih je še dosti.

Meščanske hišne jaslice se lahko predvsem postavijo z raznolikostjo v obliki, ki je pri kmečkih jaslicah ni bilo. Kmečke jaslice so sicer silno bogate z različnimi umetnijami (številni gibljivi in premikajoči se deli), so pa glede oblike več ali manj vezane na kot in na hrib (ali »hribec«, »hribček«). Ne tako meščanske hišne jaslice. Najstarejše naše hišne jaslice kažejo neposredne zveze naših starih meščanskih družin z različnimi samostani, ki so izdelovali slovite omarične jaslice. Nadalje dobimo prosto postavljene jaslice s plastičnimi figurami iz lesa ali s ploskimi, na deščice naslikanimi in nato izžaganimi figurami (kulisne jaslice). V poznem baroku pa se pojavijo še papirnate jaslice. Vse te različne oblike jaslic se mi je posrečilo najti v sami Ljubljani pri sorazmerno majhnem številu družin.

Nastanek omaričnih jaslic postavljajo zgodovinarji jaslic že v 15. stoletje. Izdelovale so jih redovnice, ki so se okorištile z novo umetnostjo modeliranja z voskom (imenovali so jo bosiranje, nem. bossieren, franc. bossier). Figure, ki so jih redovnice postavljale v take jaslice, so bile namreč voščene. Spretno in potrpežljive nunške roke so oblačile te figurice z oblekami iz izbranega blaga, okrašenimi z dragocenimi čipkami in zlahnim okrasjem. Figure so bile trdno nameščene v omarici. Draperija (»hlevček«, pokrajina) je

Izrezek iz omaričnih jaslic iz l. 1714. Podobe iz papirja, oblečene v svilo. (Last ing. arch. S. Kregarja.)

Klečeči pastir. Iz omaričnih jaslic iz leta 1714. Podobe iz papirja, obleka svilena. (Last ing. arch. S. Kregarja.)

iz papirja, prevlečenega s klejem iz posipanega s peskom in steklenim prahom. Videz narave povzdigujejo drobne umetne cvetlice, umetne ali spretno posušene rastline in celo ptice. Včasih so nalepljene na »skalovje« manjše papirnate hišice, plotovi, drevesa. Obe stranski steni in strop se stikajo perspektivno in so navadno pozlačeni. Prednjo steno tvori steklo.

Primer takih nunskih omaričnih jaslic ima v Ljubljani gospa Serafina Golieva. Baje so izdelek ljubljanskega uršulinskega samostana. V »hlevčku«, čigar zadnja »zidana« stena (z na papir naslikanimi kvadri) sega nekako do polovice omarične višine, klečita voščeni figuri Marije in Jožefa, na slamnatem ležišču pa leži božje

Jaslična skupina iz 17. ali 18. stoletja. Leseni kipi poslikani, Jezušček voščen. (Last ge. S. Golieva.)

Sveti Trije kralji iz plastičnih lesenih jaslíc.
(Last ge. S. Golieva.)

Dete, tesno v plenice povito in na lep čipkast prtiček položeno. Ta način predstavljanja Jezuščka (v nemških alpskih jaslích nazvan »Fatschenkind«) sega že v 9. stoletje in šele poznejši barok uvede bosiranega Jezuščka z razprostrtimi ročicami. Nad hlevčkom plava ljubek angelček z napisom »Gloria in excelsis Deo«. Okrog in okrog je vse okrašeno z umetnim cvetjem in posušenimi rastlinskimi listi, ki se med njimi spreletavajo drobni ptički. K jaslični skupini sta morda spadali tudi obe ovčici, papirnate pastirčke so prilepili dosti pozneje in ne spadajo zraven.

Vse bolj bogate, dasi gotovo novejše, pa so izrazite baročne omarične jaslice iz leta 1714, ki so last inž. arch. Simona Kregarja. Voščene figure so razmeroma velike, zato v omari ni dopuščajo velikih in številnih skupin. V teh omaričnih jaslich pa imamo papirnate figure, oblečene v svilo. Sredi omarice stoji lesen hlevček s streho in oknom, za katerim je vdeleno v zadnjo steno majhno ogledalce. Od hlevčka do sprednjega desnega in levega vogala je postavljen papirnat plot. Za njim pa je pritrjeno na vsaki strani podolgovato ogledalce. Na nasprotni strani vsakega platu je namreč naslikana panorama pokrajine, ki nato odseva v zrcalcih. Nad hlevčkom in obema zrcalcema se dviga skalovito hribovje, izdelano iz papirja, pomazanega s klemjem in posipanega s temnorjavim prahom. Na njem je nalepljeno na vrhu mesto Betlehem z obzidjem, tu pa tam kakšna posamezna cerkva ali hišica ali drevo ali plot, videti je majhne postave pastirjev in kmetic, ki nosijo razne tovore na glavi ali na hrbtu. Vse to je naslikano na papir in v obrisih izrezano. Sedem večjih figur v hlevčku in okoli njega pa je, kakor rečeno, skrbno oblečenih. Obrazi teh figur so nam znani z ne-

Izrezek iz uršulinskih omaričnih jaslíc. Podobe voščene, papirnati pastirci so poznejši dodatek. (Last ge. S. Golieva.)

štetih baročnih slik. Jožef z rahlim nasmehom gleda mladega pastirja. Le-ta kleči, ima ponižno povešen pogled in ponuja poln jerbas v dar. Bolj je podoben olikanemu plemiču kakor navadnemu pastirju. Lepega mladega pastirja gleda tudi Marija, ki jo je pa neznan jasličar upodobil že kot postavno ženo. Za mladim pastirjem se bliža hlevčku starejši pastir s košem na rami. Imeniten par sta pastir in meščanska žena na desni strani. Pastir prinaša ovco pod pazduho, žena pa nosi košaro. Okrog hlevčka je nekaj dreves in manjšega rastlinja iz papirja.

Ta dva primerka omaričnih jaslíc sta med najčastiljivejšimi hišnimi jaslícami, ki sem ju doslej pri nas videl.

Lesene plastične figure so pri nas že pogostejše. Prav lépo skupino ima gospa Serafina Golieva. Marija in Jožef kažeta poteze zgodnjega baroka, bosirani (žal, že razdejani) Jezušček leži v lesenih jaslích na drobceni svileni vijoličasti blazini, prav takem majhnem svilenem vzglavniku in na pregrinjalu, ki je obrobjeno s finimi čipkami. K skupini spada tudi pet ovčic.

Gospa Golieva ima tudi večje število lesenih pastircv, med katerimi ločim dve vrsti različnega izvora. Eno vrsto označuje izrazito tenka, skoraj gotska linija života, za druge pa so značilne rumene dokolenske halje. Od kod in od kdaj so, ne morem dognati. Prav zanimivi pa so sveti Trije kralji, ki jih ne morem

Leseni poslikani pastirci iz plastičnih jaslíc.
(Last ge. S. Golieva.)

Druga skupina podob iz plastičnih jaslíc, katerih del je na prejšnji sliki.

Papirnate jaslice iz začetka 19. stoletja. Z roko barvane. Prizor s sv. Tremi kralji. (Last ge. S. Golieva.)

uvrstiti v nobeno izmed pravkar opisanih serij. Dva kralja imata mogočen turški turban na glavi in stojita, tretji pa kleči.

Jaslične figure, naslikane na deske in izžagane, dobimo pri nas predvsem v cerkvah. Leopold Layer je naslikal takšne jaslice za župno cerkev v Kranju, pozneje so jih prenesli v Predoslje in jih je Matija Bradaška ml. pred nekaj leti obnovil. Tudi Štefan Šubic je slikal takšne cerkvene jaslice. Kulisne jaslice Matevža Langusa v kopiji Antona Jebačina ima v Ljubljani gospod višji fin. inspektor v p. Albin Zajc. Langusove jaslice so bile prvotno v frančiškanski cerkvi v Ljubljani in jih je gospod inspektor Zajc rešil pozabljenja, ko so se kvarile na samostanskem podstrešju. Do 20 cm visoke figure sicer niso dragoceno umetniško delo, pač pa je sestava jaslic zelo posrečena. Langusovih podob svetih Treh kraljev ni bilo mogoče več najti, zato jih je gospod inspektor Zajc nadomestil s Führichovimi, prav tako je nekaj dreves Jebačina kompozicija. Ker se Führichov način preveč očitno ne loči od Langusovega, predstavljajo jaslice vendarle lepo celoto.

S slikanjem papirnatih jasličnih figur se je pri nas ukvarjal Leopold Layer s svojo šolo. Zanimive

Papirnata jaslična skupina. Risba s tušem ročno poslikana z vodnimi barvami. Neznani slikar iz 19. st. (L. ge. Golieva.)

stare figure iz konca 18. ali začetka 19. stoletja, ki jih hrani gospa Golieva, so naslikane na poltrd papir brez vidne risbe in z akvarelom. Ohranjena je samo Marija z Detetom v naročju, kakršno postavljajo za praznik svetih Treh kraljev. Ohranjene so z njo vred figure svetih Treh kraljev, ki jim paži nosijo dolge plašče, trije pastirji, dvoje dreves in prezanimiva skupina mesta Betlehema z obzidjem in strehami, stolpi in kupolami ter — polmeseci na njih. V liniji lepo izveden je plavajoč angel. Pri skupini manjka figura svetega Jožefa.

Omeniti moram naposled še serijo papirnatih figur v velikosti cca. 20 cm, ki jih tudi hrani gospa Golieva. Figure so risane s tušem in poslikane z akvarelom ter izvirajo brez dvoma iz 19. stoletja. Noše pastiric spominjajo na Italijo.

Človeka take priče stare vernosti in umetniškega hotenja razvesele. Dvojega se naučimo od njih: spoštovati in skrbno hraniti take stare družinske zaklade, če jih imamo; nabavljati si namesto tovarniške, brezdušne plaže resnične umetnine sodobnih umetnikov, da bodo tudi jaslice našega stoletja pričale potomcem o naši veri in umetniškem okusu.

(Vse slike foto Jože Blejec.)

Nadaljevanje s strani 290.

Ista kitica, ki jo italijanski razlagalec veže na Garibaldija, velja Francozu za Napoleona. Če je tako dvojno ali trojno razlaganje možno pri preteklih dogodkih, po dvomnosti še dosti pogostejše glede prihodnosti.

Zastrta nejasnost je pri Nostradamusu hotena. V pismu Henriku II. opozarja sam: »Dokaz časa zahteva, da se ti in taki dogodki naznanjajo le z zagonetnimi stavki. Veliko bodočih reči je videti jasno in točno, jaz pa jih nisem hotel in ne mogel vseh pojasniti, zakaj če bi vsa ta strahotna dejstva hoteli razumeti, je potrebno, da se usoda prej začne izpolnjevati... Lahko bi vsaki kritici dodal še čas.« Drugod pa priznava, da »je večina kitic tako meglenih, da ni poti ne človeka, ki bi jih mogla razložiti«.

Iz tega in iz besedila je razvidno, da Nostradamus ni pogosto jasno videl, da bi pa bil marsikdaj lahko povedal čas in naznačil časovno zaporedje dogodkov,

da pa tega ni hotel ter to nezanesljivo in težavno delo prepustil razlagalcem. Vprašati je seveda treba, če bi njegovi časovni podatki, da jih je napisal, bili — točni...

Njegovo resno znanstveniško življenje pa skoraj izključuje domnevo, da bi bil z nejasnim in nerazločnim napovedovanjem hotel ljudi nalašč zavajati ter prikrievati lastno nevednost. Po svoji izobrazbi in nazoru je bil Nostradamus pripadnik avguštinske bogoslovne in modroslovne šole. Kot veren človek se je držal pre-roškega izročila; to se pravi, da je bil po veri prepričan, da ni dovoljeno ljudem napovedovati stvarne bodočnosti, ker bi to ne bilo docela v skladu z versko resnico o človekovi prosti volji. Hotel je le zapustiti spis, ki naj bi po dopolnjenih dejstvih in po primerjavi z njimi dokazoval, da so božji načrti nespremenljivi, in potemtakem posredno dajal bodočim rodovom dokaz za bivanje božje. To je iz njegove knjige precej jasno razvidno.